

Brief van George Puchinger over zijn gesprek met koningin Wilhelmina in januari 1946, 4 september 1996

Historisch Documentatiecentrum voor het Nederlands Protestantisme (1800-heden), Vrije Universiteit
Amsterdam, 4-9-1996

Beste Hans,

Er is voor mij reden tot een flauw vermoeden dat ik je heb toegezegd bijgaande bijlage je toe te zenden. [...]

In dit verband viel in ons gesprek, meen ik, ook de naam van prof. Fasseur. Als fragment van persoonlijke herinneringen is dit stuk misschien wel interessant, maar je zal na lezing wel met mij eens zijn dat Fasseur als biograaf van Wilhelmina hier niets mee doet, terwijl hij bovendien nog aan het schrijven van zijn eerste deel bezig is, dat, vertelde hij mij, tot 1918 loopt.

[...]

Hartelijke groet,
Je George

DE ONTVANGST BIJ KONINGIN WILHELMINA

(te plaatsen als slot van één van de hoofdstukken over 1945 of 1946)

In zekere zin was de ontvangst door Koningin Wilhelmina een aparte gebeurtenis, die het vermelden waard is, mede omdat deze ontmoeting mij een blik verschafte in haar pregnante persoonlijkheid en militant karakter, die ik later bevestigd zou vinden in mijn archiefonderzoek ten bate van de beschrijving van de kabinetsformaties tussen de beide wereldoorlogen.

Hoewel geen van ons deze ontvangst kon vergelijken met andere audienties die zij verleende, mag men aannemen dat deze ontmoeting met jonge verzetsstudenten haar aangenaam was, al ontving zij in dit gesprek mogelijk niet de bevestiging van de opvattingen over herstel en vernieuwing, die zij zelf koesterde, hoewel zij daarnaar wel informeerde.

Voor de Utrechtse Universiteit waren voor deze audientie uitgenodigd A.J. Andrée Wiltens, mevr. Eggink - Hellenberg Hubar (later mevrouw van Mansveld) en ik.

Door de vrijwel geruisloze auto van de Koningin (dat viel ons direct op) werden wij 's middags in Utrecht opgehaald om naar de Scheveningse weg te Den Haag te worden gereden, waar de Koningin nog steeds in een gewone villa resideerde. Dat wij, jonge studenten, door haar eigen auto werden afgehaald en weer thuisgebracht, terwijl de treinen al weer regelmatig reden, vatten wij op als een respectbewijs van de Koningin aan ons verzetswerk, wat ons natuurlijk trof.

We werden ontvangen door haar secretarissen drs. Max Kohnstamm en mej. Geldens. Er waren nog enkele andere verzetsstudenten aanwezig van andere academiesteden.

Na enig wachten werden de schuifdeuren geopend (door haarzelf) en verscheen de Koningin in de deuropening. Zoals zij daar een moment stond, was zij, ondanks haar klein postuur en lelijke bruine japon, even zeer koninklijk. Staande merkte zij op: "Ik heb vernomen dat de heren Andrée Wiltens en Puchinger een heel interessante reis naar Praag hebben gemaakt voor het bijwonen van het internationaal studentencongres, en daarover wil ik graag álles horen."

Zij kwam langs ons heen en wij kregen allen een hand van haar. Daarna ging zij op de voor haar opengelaten divan zitten en zei aan Hans Eggink, van wie zij natuurlijk wist dat deze haar man, Wim Eggink, in het verzet verloren had: "Mevrouwetje, komt u eens naast mij op de divan zitten." Hetgeen uiteraard gebeurde.

Een heel enkeling aan wie ik had verteld dat ik bij de Koningin was geroepen, zei mij: "Bereid je vooral op feiten goed voor, want daar vraagt ze vooral naar, en daar kan ze erg op doorgaan." Ik antwoordde: "Dat helpt niets, want ze is nu eenmaal anti-gereformeerd, en ze weet natuurlijk dat ik als S.S.R.-lid dat ben." Ik had mij dus op niets voorbereid, en heb rustig afgewacht hoe het gaan zou. Maar dat viel erg mee, want zij was opvallend vriendelijk jegens mij. Ik neem aan dat de pas benoemde Directeur van het Kabinet der Koningin, dr. M.A. Tellegen, die ik goed kende, haar over mijn gevangenschap heeft ingelicht, en dat ik mede daarom was uitgenodigd.

Dat ze haar soms agressieve manier van ondervragen nog steeds bezat, bewees de wijze waarop zij het gesprek opende, zich het eerst richtend tot Andrée Wiltens: "Mijnheer Andrée Wiltens, u was dus de leider van het studentenverzet ..."

Andrée Wiltens: "Pardon Majesteit, wij hebben het samen gedaan."

De Koningin: "Ik herhaal: maar u waart de leider."

Andrée Wiltens: "Maar dan wel sámen, Majesteit."

Ik was benieuwd met welke vraag zij zich tot mij zou richten. Die kwam spoedig, toen ze mij de vraag stelde; "Mijnheer Puchinger, hoe staat het aan de Utrechtse Universiteit met herstel en vernieuwing?"

Ik dacht, wetend hoe vol ze daarvan was: daar zal je het hebben! Maar de geest gaf mij het juiste antwoord in: "In de politieke zin van het woord, Majesteit, wordt aan de Utrechtse Universiteit over herstel en vernieuwing nooit gesproken."

Ze nam het, en kwam er niet meer op terug; maar uit het verdere verloop van het gesprek bleek mij dat ik geen kwaad bij haar kon doen, waaruit ik concludeerde dat Marianne Tellegen haar wel over mijn gevangenschap móést hebben gesproken.

De Koningin was inderdaad bijzonder geïnteresseerd in wat Andrée Wiltens en ik haar vertelden over onze belevenissen op het internationale studentencongres te Praag in november-december 1945. Daar was met name in de wandelgangen steeds weer onze Indië-politiek ter sprake gekomen. Vooral door mijn goede relaties met de voorzitter van de Russische studentendelegatie, de heer Svestov, wist ik een openlijke motie van afkeuring van het congres tegen het Indië-beleid van de Nederlandse regering (zij het ternauwernood!) te voorkomen.

Toen ik dit aan de Koningin vertelde, onderbrak zij mijn verhaal met de woorden: "Maar wat heeft u daar dan voor verschrikkelijke hete vuren gestaan!"

Ze luisterde lang en heel aandachtig toe, toen ik op haar verzoek ons standpunt over de studentenzuivering uiteenzette. Wij waren het in feite in alles oneens geweest met de nieuwe minister van onderwijs, die overigens zijn K.B. inzake dit onderwerp door onze actie enige malen had moeten wijzigen. Ik voegde er echter aan toe dat het ons was opgevallen dat minister van der Leeuw bij de verdediging van zijn beleid in de inmiddels weer opgetreden Tweede Kamer de facto ons standpunt had verdedigd, en dat wij daarvoor de minister, om dit feit vast te leggen, zelfs een bedankbrief hadden geschreven.

Op dat moment onderbrak de Koningin mijn relaas met de opmerking, uitgesproken met de cadansen die haar uitspraken zo eigen waren: "Juist, dus ditmaal heeft de minister voet bij stuk gehouden!" Waaruit ons wel bleek dat de Koningin het met ons standpunt eens was, wat wij voor ons zelf dankbaar constateerden, al hebben wij dit uiteraard niet naar buiten gebracht.

Dat ze opvliegend kon zijn, bewees ze in het gesprek met een m.i.

heel domme Tilburgse student; dom, omdat deze de Koningin onnodig bleef tegenspreken in het volgende tweegesprek:

De Koningin: "Tilburg... Ik heb onlangs een student uit Tilburg ontmoet (ze noemde een naam); kent u die?"

De student, in een tijd dat de Tilburgse studenten elkaar blijkbaar nog vrijwel allemaal van naam kenden: "Majesteit, klopt die naam wel, want die ken ik niet."

De Koningin, die, zoals bekend, een uitstekend geheugen had: "Ik herinner mij die naam heel zeker."

De student: "Maar die hele naam is in Tilburg onbekend, Majesteit."

De Koningin: "Maar ik weet het héél zeker!"

De student, na even te hebben nagedacht: "O, nu begrijp ik wie u bedoelt - maar die is nooit afgestudeerd."

De Koningin, heel heftig: "Maar het was een uitstekende Vaderlander!" En nadat zij dit gezegd had, "verzat" zij op de divan, waardoor zij met de rug toe ging zitten naar de domme Tilburger, die haar zo geheel onnodig had tegengesproken.

Tegen het einde van het twee uur lang durende gesprek, zei de Koningin: "En nu wil ik van mijnheer Puchinger nog eens iets meer over Praag horen."

Ik vroeg haar: "Waarover wilt u dat ik spreek? Ik kan u over de politieke toestand in Praag vertellen; iets over de stad zelf; en over het congres. Waarover wilt u horen?"

Haar besliste antwoord was: "Maar natuurlijk over alle drie!" En zo gebeurde het.

Toen ik haar de groeten deed van president Benesj, die hij mij had meegegeven, voor het geval ik de Koningin zou ontmoeten, lichtten haar ogen even op. Toen ik haar vertelde dat werkelijk iedereen in Tsjecho-Slowakije die ik sprak, naar haar kleinkinderen vroeg, lachte ze even als een trotse grootmoeder.

Mij viel in het algemeen op dat de Koningin op allerlei wat wij vertelden geen commentaar gaf, maar met haar ogen liet bemerken of ze het met ons eens was, ja dan neen. Dat was natuurlijk levenslang haar stille commentaar geweest, ook wanneer zij niet openlijk in discussie trad.

Op een enkele uitzondering na; want toen ik haar vertelde dat het mijn indruk te Praag was, dat de Amerikanen die ik sprak zo weinig begrepen van onze grote verwoestingen en wat hier tijdens de oorlog geleden was, barstte ze los: "Mijnheer Puchinger, ze hebben er geen

notie (ze zei nosie) van, geen notie!!"

We weden halverwege het gesprek van thee en stukjes krenten-brood voorzien, maar ook van sigaretten, waarvan ik geen gebruik maakte, omdat ik het in strijd met de hof-etiquette achtte, om in tegenwoordigheid van de Koningin tijdens een officiële audientie te roken!

We werden tegen het einde van de middag - nadat de Koningin van ons allen had afscheid genomen, waarbij zij mij nadrukkelijk vroeg haar vooral Polemios te willen toezenden - weer met dezelfde geruisloze hofauto terug naar Utrecht gebracht.

's Avonds was ik op de sociëteit van S.S.R. - het was kroegavond - maar ik sprak met niemand over onze ontvangst bij de Koningin, begrijpende hoe ver deze audientie afstond van de gemiddelde S.S.R.-student, terwijl deze audientie mij niet als S.S.R.-student was verleend, maar meer als één van de leiders van het Utrechtse en landelijke studentenverzet.

Ik besepte voor mijzelf dat ik vóór de oorlog een nacht niet zou hebben geslapen, wanneer ik wist de volgende dag een gesprek te zullen hebben met de Koningin. Maar door de oorlog waren de omstandigheden en gevoelens toch wat veranderd. Daarbij was, ondanks haar dappere houding in oorlogstijd, mijn sympathie voor haar, zoals ik in een vorig hoofdstuk heb uiteengezet, aanmerkelijk veranderd sinds de vorming van het kabinet-Schermerhorn, waarvan ik de samenstelling reeds niet kon waarderen, terwijl ik het zuiveringsbeleid van minister van der Leeuw en het Indische beleid van minister Logemann afkeurde en in de pers openlijk bestreed. Daardoor maakte de gehele audientie op mij veel minder indruk dan vóór de oorlog het geval zou zijn geweest.

Toch is dit "gehoor" - afgezien van het actuele belang - voor mij om twee redenen van betekenis geweest.

Ik vond destijds, met mijn zeer drukke werkzaamheden voor de zuivering en de wederopbouw van de Universiteit en S.S.R., de ontvangst door de Koningin slechts van voorbijgaand belang, maar door één ding was ik reeds tijdens deze audientie geïmponeerd: in gesprek te zijn met deze figuur, die zovelen, die voor mij een ver verleden vormden, had gekend en gesproken, en dat ik via haar dus even verbonden was geweest met hen. Ik dacht tijdens dit gesprek met haar aan koningin Victoria, president Paul Kruger, keizer Wilhelm II en

aan dr. Abraham Kuyper, persoonlijkheden die voor haar een grote realiteit waren geweest. Met haar sprekend beseftte ik tevens concreet met de geschiedenis in aanraking te zijn.

Maar tevens was het voor mij van blijvende betekenis met haar in gesprek te zijn geweest, omdat ik nu wist hoe zij converseerde en debatteerde: haar zware klemtonen die zij legde; zowel haar welwillendheid als haar opvliegendheid, en bovenal haar intens luisteren naar met wie zij in gesprek was, en het commentaar dat zij gaf met de ogen.

Dat is voor mij van groot nut, ja van belang geweest, toen ik de gesprekken weergaf tussen Koningin Wihelmina en diverse politici in mijn driedelige beschrijving van de kabinetsformaties tussen de beide wereldoorlogen, waarbij ik soms dankbaar heb teruggedacht aan mijn gesprek met haar in januari 1946.